

П. Колю агідны і маленькі таўставаты Кубэ – бязлітасны забойца і распуснік, шматлікія салдаты вермахта, і паліцэйскія, якія выконваюць загады не думаючы, глушачы ў сабе сваё сумленне, запаўняючы вольны час гулянкамі, і такія фанатыкі ідэалогіі, як Хойзер.

Ёсць месца ў рамане і каханню, якое ўзнікае паміж Феліксам і Хільдай Дойчман. Але гэтаму чыстаму пачуццю Фелікс усё ж здрадзіў, апынуўшыся ў сапраўды складаным становішчы выбару паміж падпольшчыкамі супраціву і агентамі нямецкай службы бяспекі. Гераізм Фелікса знік пры яўнай пагрозе ягонаму жыццю.

Цікава назіраць, як на працягу твора змяняецца Фелікс. Цяжкія выпрабаванні, пагроза смерці выяўляюць яго сапраўдную сутнасць. Не кожны здольны годна прайсці праз усе цяжкасці, і таму аўтар не асуджае свайго героя.

П. Коль вывучыў шмат дакументаў і ўвасобіў атрыманую інфармацыю ў цікавы і, што вельмі важна, дакументальны раман, прачытаўшы які, у чытача складваецца аб'ектыўнае ўяўленне пра падзеі ваеннага часу.

П. Надзежук

АСАБЛІВАСЦІ ПЕРАДНАЦІСКНОГА ВАКАЛІЗМУ Ў БЕЛАРУСКІХ ГАВОРКАХ

У традыцыйным мовазнаўстве прынята, што вакалізму беларускай мовы ўласцівыя дзве характэрныя рысы – аканне і яканне, якія азначаюць пераход галосных гукаў $o, \varepsilon > a$ ці $я \dot{y}$ слабай пазіцыі. Калі разглядаць гэтую з'яву з пункту гледжання дыялекталогіі, то яна набывае адрозныя ад агульнапрынятых уласцівасцей у залежнасці ад гаворкі. Так, літаратурнае недысімілятыўнае аканне ўласціва толькі для 2/3 тэрыторыі Беларусі. У паўночнаўсходнім дыялекце аканне набывае дысімілятыўны характар. Для гаворак Палесся паслабленне $*o \dot{y}$ гук a не ўласціва ўвогуле. Аднак нават і тут назіраецца паралельны аканню пераход $o > u$, а ў мазырскіх гаворках і часткова загародскіх – дысімілятыўнае аканне: пераход $a > o$ (*трова, довай, зобраў*). Згодна з нормамі літаратурнай мовы e пераходзіць у $я \dot{y}$ першым складзе перад націскам. Але гэты закон справядлівы менш чым для паловы тэрыторыі Беларусі. На поўначы яканне таксама назіраецца, але зноў-такі мае дысімілятыўны характар, што азначае пераход $e > я/i$ (*бягом, п'вялі, але зімля*). Нераспазнаванне галосных няверхняга пад'ёму характэрна і для слуска-мазырскай гаворкі, і для пераходных гаворак, але ў выглядзе пераходу $я > e$ – *екання*, якое па сваёй сутнасці адпавядае яканню, але прадугледжвае нераспазнаванне галосных пасля мяккіх зычных на карысць гука ε , а не a (*ена, пета, земля*).

Пераходным палескім гаворкам не характэрныя прыведзеныя вышэй уласцівасці, што сведчыць аб іх архаічнасці і асобым становішчы сярод гаворак Беларусі, а таксама іх прамежкавым становішчы ў дыялектнай сістэме. Для загародскіх заходнепалескіх гаворак характэрны свой набор мадыфі-

кацый галосных: у гэтым рэгіёне маюць месца дысімілятыўнае оканне і аканне, а таксама пераходы $\text{э} > \text{ы}$ пасля этымалагічна мяккіх зычных (*ныма, зымя, быдою*), а таксама $\text{o} > \text{у}$ пасля цвёрдых (*прырубыв, гуворыць, хурошый*).

Падрабязнае параўнанне пераднацісканога вакалізму ў розных гаворках Беларусі дазволіла высветліць, што неадрозненне галосных няверхняга пад'ёму – тыповая рыса ўсіх беларускіх гаворак, якая неаднолькава рэалізуецца ў розных мясцовасцях. Але на ўсёй тэрыторыі Беларусі назіраюцца паралельныя аканню/яканню з'явы, звязаныя з узаемаўплывам націскных і ненаціскных галосных у слове. У іх аснове ляжаць два прынцыпы – прынцып апазіцыйнай рэдукцыі і дыстантнай дысіміляцыі. Гэтыя прынцыпы аднолькава ўласцівыя і ўласна беларускім і заходнепалескім дыялектам, але прадугледжваюць розныя рэалізацыі адных і тых жа гукаў у залежнасці ад асобнага дыялекта ў адпаведнасці з цвёрдасцю/мяккасцю зычных і ўласна набору галосных для асобнай гаворкі, што асабліва актуальна для пераходных і ўласна заградскіх гаворак.

Н. Новік

ФУНКЦЫІ ФЕМІНІТЫВАЎ У БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

Калі чытаеш навіны, то ўсё часцей бачыш назвы пасадаў у мужчынскім родзе: *дырэктар, намеснік, канцлер, лекар* і г.д. А між іншым большую частку гэтых пасадаў займаюць жанчыны. І, здаецца, што ў такіх выпадках трэба пісаць: *дырэктарка, намесніца, канцлерка, лекарка* і г.д. Але па правілах літаратурнай беларускай мовы пасады называюцца ў мужчынскім родзе. Жанчыны даўно здабылі многія пасады, у тым ліку і кіруючыя, але ў мове гэта не адлюстроўваецца. Таксама, існуе стэрыятып мастацкай творчасці: вельмі рэдка нам здарджае інтуіцыя, калі мы вызначаем аўтарства згодна з палавой прыналежнасцю. У той жа час дзякуючы фемінісцкаму руху адбываецца і фемінізацыя мовы – калі размова ідзе аб жанчынах, то нацыянальнасць, пасада абазначаецца назоўнікамі жаночага роду. Мэтай гэтай працы з'яўляецца паказаць універсальнасць і ўзбагачэнне беларускай мовы, дзякуючы фемінітывам.

Палітыка і мова маюць цесную сувязь, таму мова з'яўляецца палітычнай з'явай. Найбольш актыўны перыяд фармавання фемінінатываў у старабеларускай мове прыпаў на XVI–XVII стагоддзі. Старабеларуская мова развівалася ў повязі з суседнімі (рускай, украінскай), таму і з'явіліся шматлікія новыя словы. Шмат было і робіцца спроб змяніць русізмы, напрыклад, ужыванне суфікса *-ш, -ша*. Таксама пра досыць актыўнае, а таму прадуктыўнае выкарыстанне суфікса *-іц-а/-ыц-а* ў старабеларускай мове сведчаць працы «Старабеларускі лексікон» Мікалая Прыгодзіча і Галіны Цівановай (1997), «Расейска-беларускі слоўнік» Янкі Купалы 1923 года, у якім ёсць прыклады фемінітываў, гэндарна-нейтральных форм.